

Plan for

Bedre biodiversitet på Himmelev Kirkegård

NATUR360°

Kolofon

Titel: Plan for bedre biodiversitet på Himmelev Kirkegård
Af: Laura E. Beck og Cecilie Kristensen

1. udgave maj 2022

Fotos: Natur360. Alle fotos er fra Himmelev Kirkegård medmindre andet er angivet
Kort og grafik: Natur360

NATUR360°

Kort indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering, orto_foraar, WMS-tjeneste

Indholdsfortegnelse

<i>Forord</i>	4
<i>Indledning</i>	5
<i>Himmelev Kirke og Kirkegård</i>	6
<i>Koncept</i>	9
<i>Grønne elementer</i>	24
<i>Bilag</i>	35

Forord

Himmelev Kirkegård ligger som en markant grøn lomme i Himmelev i den nordøstlige del af Roskilde. Stemningsmæssigt spænder kirkegården bredt - fra åbne vidder til små intime rum, fra det naturnære over traditionelle parkarealer til en stærk kulturhistorisk atmosfære rundt om Himmelev Kirke.

Mange bruger kirkegårdens grønne rum rekreativt, som et sted med plads til både fordybelse og eftertænksomhed og til samvær med andre. Samtidig fungerer kirkegården som en grøn forbindelse fra syd til nord.

Håbet med denne plan er, at Himmelev Kirkegård på sigt kan fungere som et varieret åndehul med endnu bedre plads til liv - ikke blot for mennesker men også for planter, dyr og svampe.

Indledning

Himmelev Kirkegård er siden 2013 blevet forvaltet efter en plejeplan udarbejdet af tegnestuen Opland. Den eksisterende plejeplan er stadig gældende for mange af kirkegårdens elementer, især de meget kulturstærke arealer helt tæt på Himmelev Kirke. Den foreliggende plan skal ses som et tillæg, en udbygning, et idé-katalog til hvordan den eksisterende plejeplan i højere grad kan inddrage hensyn til den lokale biodiversitet.

Planen har til formål at anvise en mere biodiversitetsorienteret retning for driften af alle Himmelev Sogns arealer, men i særdeleshed arealerne rundt om Himmelev Kirke. Målet er at varetage æstetiske værdier og biodiversitet i højere grad end nu.

Planen bidrager med ideer og inspiration til forbedringer i forhold til biodiversiteten, men indeholder **ikke** ufravigelige retningslinjer, økonomi eller en specifik tidsplan for implementering. Tanken er derimod at de forskellige forslag i planen implementeres efterhånden, som de nødvendige materialer er til rådighed, eller muligheden opstår grundet andre omstændigheder. Forslagene kan også implementeres i andre områder eller på en anden måde end beskrevet, hvis dette skønnes formålstjenstligt.

Planen består overordnet af tre dele: kort oprids af de nuværende forhold, gennemgang af det overordnede koncept og beskrivelse af grønne elementer.

Konceptdelen beskriver hvilke elementer, der er centrale i de forskellige afdelinger og hvilket udtryk, kirkegårdsrummene overordnet set skal have. Afsnittet med grønne elementer beskriver hvordan, de enkelte elementer kan plejes for at give det ønskede indtryk og udtryk.

Himmelev Kirke og Kirkegård

Himmelev Kirke og tilhørende arealer, i alt 3,85 ha, er beliggende i Himmelev i den nordøstlige del af Roskilde. Arealerne er omgivet af bymæssig bebyggelse mod øst, vest og nord, mens der mod syd er et grønt bynært anlæg, primært bestående af tætklippet plæne.

Godt 100 m nord for kirkegården ligger et skovområde, bestående af relativt unge løvtræ-bevoksninger og lysåbne arealer. Mod øst og nordøst ligger Himmelev Skov - en tidligere grusgrav, der nu har funktion som rekreativt område med både skovbevoksninger og lysåbne arealer.

Historik

De ældste dele af Himmelev Kirke stammer fra 1100-tallet.

Kirkegården ligger nord for kirken og er udvidet af flere omgange. Der er 3 primære inddelinger: den oprindelige kirkegård, et mindre parkanlæg med gravsteder fra 70'erne og et større tidligere dyrket areal tillagt i 2012.

Nærmest kirken ligger den klassiske kirkegård med veldefinerede gravpladser omgivet af stedsegrønt og befæstede stier.

I slutningen af 1970'erne blev gravarealet udvidet. Udvidelsen er en tidstypisk inddeling med store græsplæner og hækinddeling af gravstederne, og har et gennemgående parkagtigt præg.

I 2012 blev det nordligste areal indlemmet og udlagt som et større parkområde – Herrens Mark. Herrens Mark rummer flere mindre områder med gravsteder, og er i dele meget naturpræget. Dette areal har tidligere været dyrket mark.

Lovmæssige bindinger

- Himmelev Sogns arealer
- Himmelev Kirke fredning
- Kirkebyggelinje

Den flotte svamp kegle-vokshat ses ofte på overdrev, i gamle græsrabatter og på ekstensivt drevne græsplæner.

Som frisk er keglevokshatten fint farvet med rød hat. Ved håndtering og modning mister den farven og bliver sort som om den var dypet i tjære.

Merian

Rød-kløver

Bælge fra smalbladet vikke

Merian, rød-kløver og muse-vikke er alle vigtige kilder til nektar for en lang række insekter.

Biblomst

I et bælte i den nordligste del vokser desuden den sjældne orkidé biblomst, der har indfundet sig fra det nærliggende naturområde Himmelev Skov.

Naturmæssigt potentiale

Tilstedeværelsen af biblomst illustrerer, at selv om der er en større omfartsvej, bymæssig bebyggelse og knap 1 km afstand til Himmelev Skov, så er det muligt for arter at indvandre til Himmelev Kirkegård. Det betyder, at der potentielt er en relativt stor artspulje tilgængelig.

Ved implementering af nye tiltag, der forbedrer naturforholdene og skaber øgede muligheder for levesteder og fødekilder, er der derfor relativ stor sandsynlighed for, at arealerne får en øget biodiversitet til glæde for naturen og de besøgende.

Et særligt fund

Biblomst på Herrens Mark

I 2019 blev den sjældne orkidé biblomst (*Ophrys apifera*) fundet på Himmelev Kirkegård i den nordligste del af Herrens mark. Der blev talt 48 eksemplarer på Herrens Mark i 2021. Biblomst findes i store antal i den nærliggende Himmelev skov. Her blev der i 2019 vurderet til at være over 1000 eksemplarer. Arten er meget sjælden og er i Atlas Flora Danica kun registreret i to områder i Danmark, hvoraf Himmelev er den ene lokalitet. Den er yderligere registreret på to lokaliteter på Fyn.

Biblomst er en orkidé som findes på kalkrig jordbund med blottet jord. Den vokser lysåbent til let skygget mest på tør, basisk og næringsfattig jordbund. Det er derfor usædvanligt at arten har indfundet sig og er i fremgang på dette areal, som tidligere har været dyrket.

Mimicry:

Biblomst udviser mimicry, såkaldt "efterligning" af bien, som dens navn indikerer. Formålet med efterligningen er at tiltrække hanbier, som vil forsøge parring. Når dette sker, vil bien få pollen på sig og sprede det videre til andre biblomster. Der kan altså ske en bestøvning. Blomsterne er selvbestøvende og det er derfor ikke nødvendigt med bestøvning fra bier.

Biblomst i forvaltningen

Biblomst er som alle danske orkidéer fredet. Der bør tages et særligt hensyn til arten for fortsat at øge antallet og sikre at Herrens mark forbliver en værdifuld botanisk lokalitet.

Forstyrrelse af jorden samt fjernelse af buske og krat har vist sig at forbedre forholdene for biblomst og øge dens antal i udbredelsesområder. Forvaltningsmæssigt skal man derfor være opmærksom på at der ikke er for stor tilgroning. Biblomst har en roset som overvintrer og som vokser henover vinteren. Ved drift skal man undgå at beskadige rosetten, for at sikre god vækst til foråret.

Læs mere:

Nørgaard-Nielsen, G. (2021). Biblomst på Himmelev Kirkegård. Internt notat.

Kimer, L. (2019). Himmelev Skov er blevet et paradis for orkidéer. Dagbladet Roskilde.

Dansk Botanisk Forening. (2015). Atlas Flora Danica.

Wind, P. (2022). AU Ecoscience - Orkidéoversigt, Biblomst. <https://ecos.au.dk/forskningraadgivning/temasider/orkideer/orkideoversigt/34-biblomst>

Gardiner og Vaughan. (2009). Scrub clearance and soil disturbance increases bee orchid *Ophrys apifera* frequency in calcareous grassland at Norton Heath roadside verge, Essex, England. Conservation Evince, 6, s. 39 - 41.

Koncept

Det overordnede koncept for planforslaget inddeler Himmelev Kirkegård i tre områder, med hver sin karakter:

Herrens Mark

Kirkegårdsudvidelsen fra 2012.

Dette område har hovedvægt på de naturnære elementer med enkelte indslag af mere kulturelle elementer og funktioner.

Det organiske mellemrum

Kirkegårdsudvidelsen fra slutningen af 70'erne.

Mellemrummet blander de kulturelle og naturnære elementer, så det både får sin egen karakter og samtidig virker som en naturlig forlængelse af de tilstødende arealer.

Den klassiske kirkegård

Arealerne helt tæt rundt om Himmelev Kirke og Sognegård.

Denne del har hovedvægt på de kulturelle elementer med enkelte indslag af mere naturnære elementer.

Karaktergivende elementer og fokusområder

Hvert område indeholder en række karaktergivende elementer, der understøtter det overordnede koncept. De fleste elementer kan med den rette drift være med til at understøtte den lokale biodiversitet.

I hvert af områderne er der desuden en række fokusområder med varierende funktionelle, visuelle og biodiversitetsmæssige formål.

Visse elementer går igen i alle tre områder, omend i varierende grad:

- Den kortklippede plæne
- Det lange naturgræs
- De grønne levende vægge

Gentagelsen af de tre elementer i alle områder, skaber genkendelighed og binder kirkegårdsarealet sammen til et hele.

Den klassiske kirkegård

Den klassiske kirkegård består af de arealer, der ligger helt tæt rundt om Himmelev Kirke og Sognegård.

Disse bør fremstå kulturstærke med hovedvægt på befæstede stier, tætklippede lave grønne hække og kortklippet græs, men med enkelte indslag af mere naturnære elementer.

Fokusområder

Kastaniehøjen

Sydmuren

Areal mellem kirke og sognegård

Sognegårdshaven

Træer	
Løgplæne	
Plæne	
Naturgræs	
Blomster	
Levende hegn	

Kastaniehøjen

I det sydvestlige hjørne af den traditionelle kirkegård er der en mindre høj med græs, et stort kastanietræ og en bæk. Der er ingen fastlagt sti til bænken.

På sigt

Græsset på højen udlægges til naturgræs, og der slås en sti hen til bænken. Det vil skabe et åbent "natur-rum" på den ellers visuelt stramme traditionelle kirkegård.

Sydmuren

Mellem den sydlige kirkegårdsmur og parkeringsområdet ligger en smal strimmel græs. Sydmuren er et af de steder, hvor der er sol hele dagen, da der ikke er træer helt op til. Det er derfor et sted, der er forholdsvis lunt og varmt fra det tidlige forår til det sene efterår.

På sigt

De tidligste insekter kan profitere af varmen på stedet i det tidlige forår. Der etableres derfor løgplæne med forskellige tidligt blomstrende forårsløg, som udover farve og blomstring, giver nektar til insekterne i det tidlige forår. Stykket holdes resten af året som kortklippet plæne.

Øst for kirkegårdsmuren er der allerede områder med de tidlige forårsblomster krokus og erantis.

Areal mellem kirke og sognegård

Det skrånende areal mellem kirkegård og sognegård er i flere tilfælde det første man møder, når man søger ind på kirkegården. Det er også det areal man kigger ud på fra sognegårdens vestvendte vinduer. Det bør derfor fremstå indbydende og venligt og samtidig spændende at kigge på.

På sigt

På den nordlige del udlægges et mindre areal til blomstereng ved at bryde græsplænen og udså blomstrende urter. Urterne bør være domineret af flerårige stauder med indblanding af en- og toårige urter.

Den sydlige del af arealet holdes som kortklippet plæne det meste af sæsonen. Der lægges en række forskellige forårsløg på dette areal – evt. i form af Himmelev Sogns logo - der giver farve og blomstring i det helt tidlige forår. Der kan lægges flere store sten rundt om den store valnød, så arealet indbyder til leg og ophold på stenene.

Sognegårdshaven

Bag Sognegården ligger et mindre areal, hvis skrånende terræn med græs og enkelte fritstående æbletræer har karakter af gammeldags have. Der er direkte udsyn til Sognegårdshaven fra Sognegården.

Sognegårdshaven ligger så tæt på Sognegården, at der er stort potentiale i at få den inddraget som brugsrum i de mange arrangementer, der foregår årligt. Haven kan bruges som uformelt mødested, til udendørs forsamlinger og til at søge frisk luft og ro fx i forbindelse med arrangementer på Sognegården.

På sigt

Haven skal virke indbydende, så man får lyst til bevæge sig derind: et let buet stiforløb, fritvoksende græs med blomster i og borde/bænkesæt ved æbletræerne er alt sammen med til at lokke besøgende på kirkegård og Sognegård ned i haven.

Størstedelen af græsarealet udlægges til naturgræs. Det giver variation over året i takt med at forskellige planter blomstrer, og fungerer samtidig som fødekilde og levested for adskillige smådyr.

Stiforløb, arealer rundt om æbletræerne og brugsarealer ved borde/bænkesæt og fliseterasse holdes som plænegræs, så adgang stadig er let.

Det organiske mellemrum

Det organiske mellemrum består af de kirkegårdsarealer, der blev lagt til kirkegården i slutningen af 70'erne.

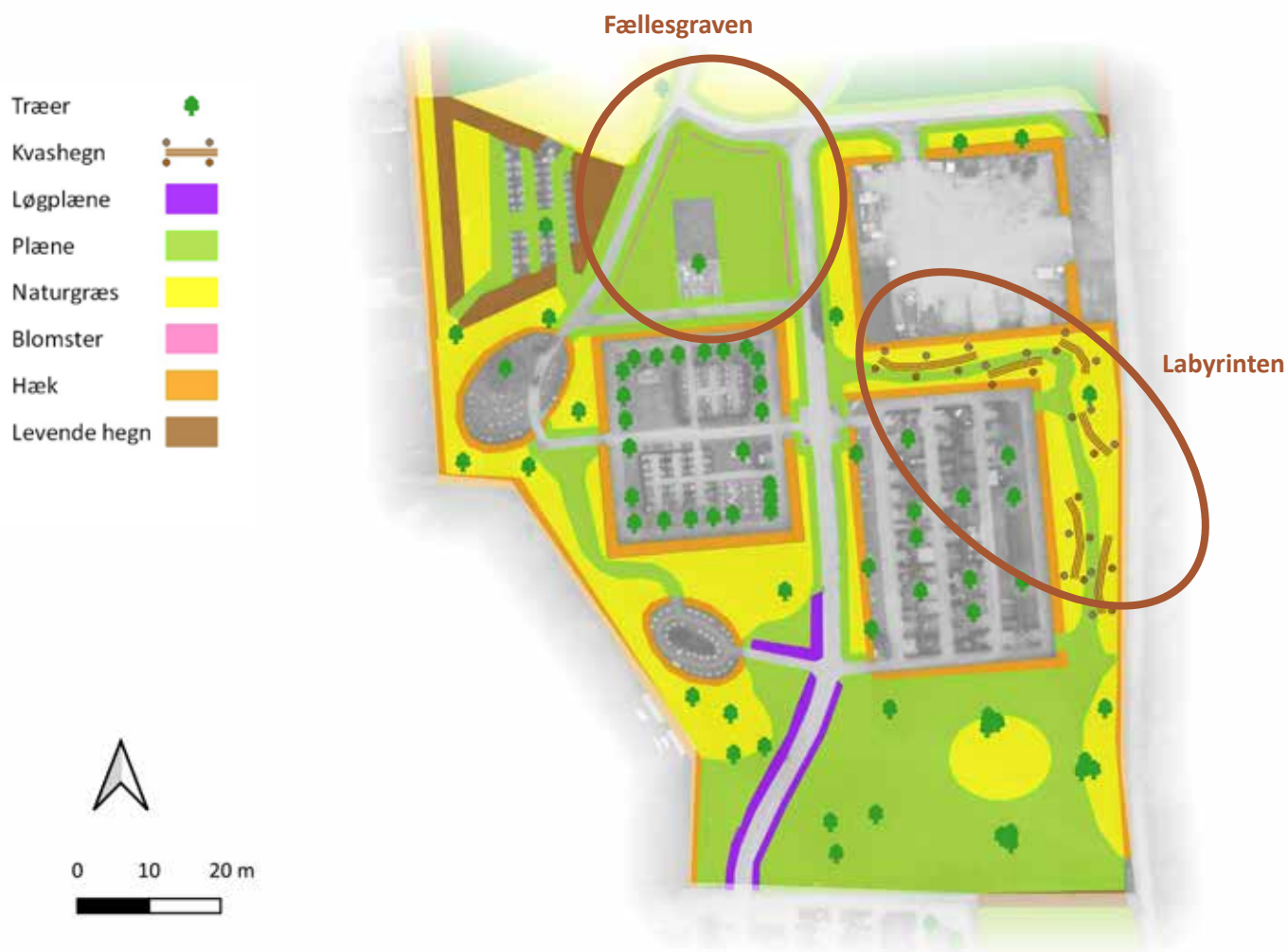
Mellemrummet skal visuelt forbinde Den klassiske kirkegård med Herrens Mark, så der skabes en naturlig overgang mellem de to karaktermæssigt ret forskellige arealer. Området skal derfor afbalancere de kulturelle og naturnære elementer, så det fremstår som sit eget, men samtidig virker som en naturlig forlængelse af begge naboarealer.

Fokusområder

Labyrinten

Fællesgraven

Plænegræs og naturgræs

For at skabe en god sammenhæng mellem kirkegårdens tre områder, arbejdes der med længderne af græs.

Herrens Mark indeholder store flader med naturgræs, mens den klassiske kirkegård primært rummer plænegræs. I det organiske mellemrum arbejdes der derfor med både naturgræs og plænegræs som karaktergivende elementer.

På sigt

På det store plæneareal lige nord for kirkegårdsmuren skal det kortklippede plænegræs være dominerende, men der udlægges relativt store flader med naturgræs i geometriske "øer". De geometriske naturgræsøer må gerne være organiske i deres form. De udlægges med en legende tilgang og ændres fra år til år. Arealet under fyrretræerne holdes kortklippet, da dette område bruges til arrangementer.

Arealerne mellem de afgrænsede rum med gravpladser - mellemrummene - udlægges til naturgræs. Der slås stier som forbindelse mellem de forskellige typer af rum.

På begge sider af den centrale sti er lagt forårsløg, og disse arealer skal behandles som løgplæne.

Det organiske mellemrum består af en hel del forskellige gravrum og "mellemrum" af mere eller mindre organisk tilsnit.

De grønne vægge

De mange hække i det organiske mellemrum fungerer som afgrænsninger mellem de traditionelle kirkegårdselementer og de mere parkagtige arealer. De er samtidig et væsentligt karaktergivende element med deres forskellige former og varierede udseende henover året.

Stiernes forløb gennem de forskellige arealer med gravpladser og hække, giver et labyrintisk indtryk og muligheden for at fortabe og gemme sig i de mindre gravpladsrum.

På sigt

Hækkene skal give to forskellige visuelle udtryk, afhængigt af hvor man ser dem fra. Udtrykket skal være stramt styret ind mod gravpladserne og lidt mere opblødt og naturligt ud mod park/naturarealerne.

Hækklipningen tilrettelægges, så hækkene ind mod de afgrænsede rum med gravpladser fortsat fremstår skarpt optrukne med lige linjer. Hækken på ydersiden ud mod de åbne arealer får lov at gro friere med en klipning, som får hækken til at fremstå mere organisk og naturlig i sin form og samtidig tillægger noget bredde.

De mange hække af både stedsegrønne og løvfældende arter er en stor del af strukturen i det organiske mellemrum, og gør det til et spændende sted at færdes året rundt.

Labyrinten

Bag afdeling L ligger en korridor, som forbinder det store plæneareal med stien længere mod nord, men ellers ikke fremstår med nogen tydelig funktion. Det ser heller ikke ud til at arealet bruges i videre omfang af kirkegårdens besøgende.

På sigt

For at skabe sammenhæng med de mange hække og stiforløb gennem områdets forskellige rum laves korridoren til en "labyrint" af mere naturnære elementer som naturgræs, dødt ved og kvashegn.

Korridoren henlægges til naturgræs, så det står i kontrast til den store kortklippede plæne mod syd. Der slås en bugtet sti i naturgræsset, som lokker besøgende ind i den ellers lidt hengemte lomme.

I korridoren etableres kvashegn som "rumdelere", som stien kan slynge sig mellem for at gøre turen ad stien interessant og spændende.

Hækken langs den østlige side af afdeling L brydes et eller to steder, så det bliver muligt at tilgå Labyrinten direkte fra afdeling L.

Kvashegn (her fra Boserup Skov) og bugtede stiforløb gennem det høje naturgræs, kan skabe rum og spændende strukturer for de besøgende.

Fællesgraven

I den sydlige ende af det organiske mellemrum er der afsat et område, som bruges til fællesgravsted. Fællesgraven er omkranset af lavendel, som har en stærk duft og tiltrækker mange insekter om sommeren.

På sigt

Græsset forbliver plænegræs, for at binde det sammen med resten af det organiske mellemrum og skabe kontrast til Herrens Mark.

Lavendel er et element som forbinder dette område med Sansehaven, hvor der også vil indgå aromatisk blomster.

Herrens Mark

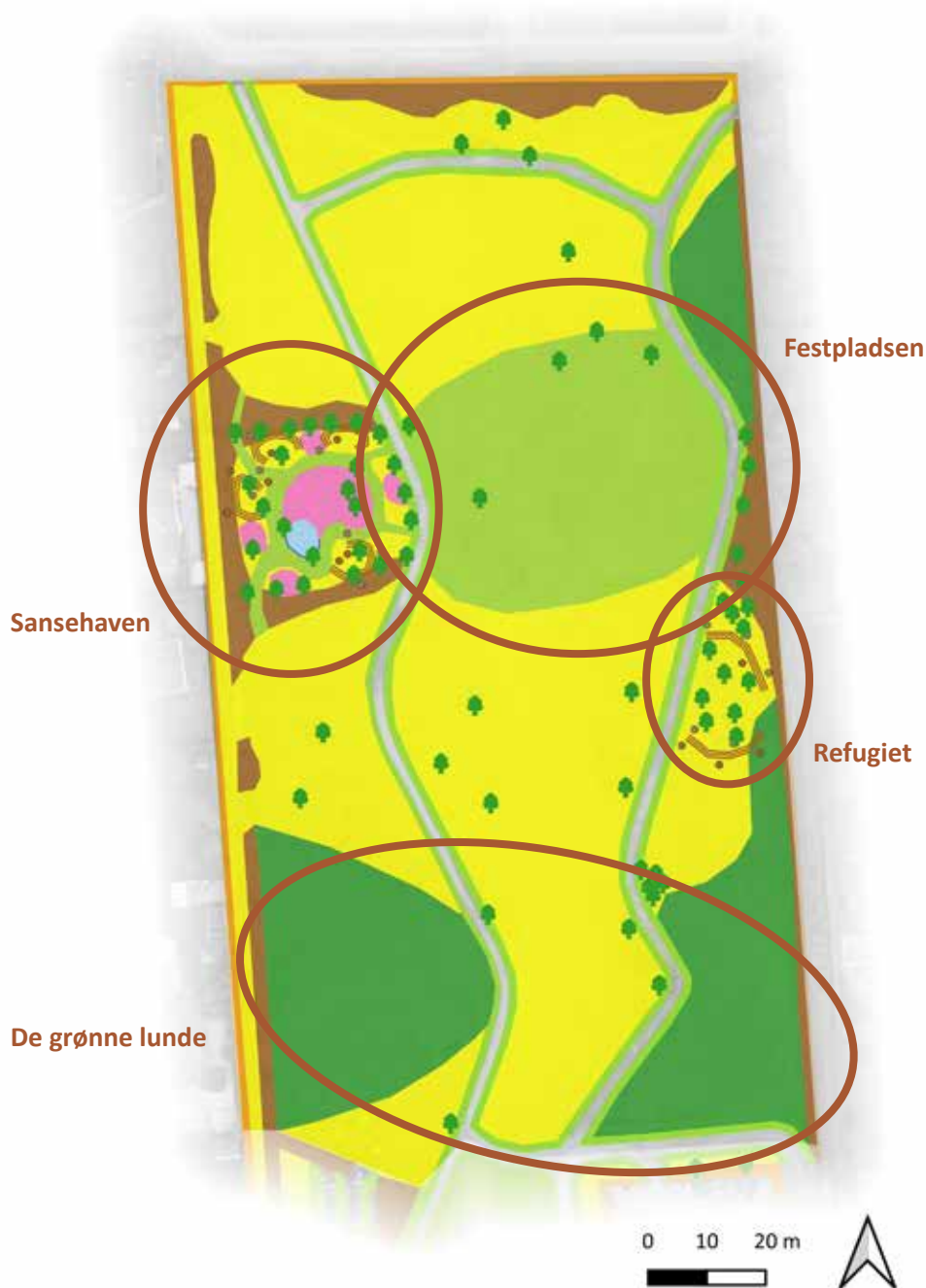
Herrens Mark omfatter udvidelsen af kirkegården fra 2012. Herrens Mark skal fremstå domineret af de naturnære elementer.

Den overordnede karakter af området er et stort åbent naturgræsareal med fritstående fuldkronede træer, omgivet af forskellige former for grønne vægge i form af mere eller mindre fritgroende træer og buske og mindre "naturrum" med særlige formål.

Fokusområder

Sansehaven
Festpladsen
Refugiet
De grønne lunde

Det store åbne naturgræsareal

Den centrale del af Herrens Mark holdes som åben flade, så den store terrænforskel mellem den laveste midterste del (festpladsen) og de højereliggende arealer mod nord og syd understreges.

På sigt

Arealet udlægges til naturgræs, så det fremstår med langt græs iblandet blomstrende urter med fritstående træer. Træerne skal have lov til at gro ganske frit og udvikle kronerne naturligt, og kun beskæres, såfremt de er til gene for færdslen på de befæstede stier.

Kanter langs befæstede stier holdes som plænegræs, så det fremstår tydeligt, at det er meningen, at der er to forskellige slags græsflade.

Nye sti-forløb gennem naturgræsset slås hvert år. Nordligst gror talrige eksemplarer af biblomst, og denne skal der tages hensyn til i forbindelse med udlægning af stier.

Udsigten mod nord over Herrens Mark er betagende uanset hvornår på året, man besøger kirkegården.

De grønne vægge

Herrens Mark er mod vest, nord og øst afgrænset af vedplanter, primært bøgehæk suppleret af levende hegn og mindre bevoksninger af mere skovagtig karakter. Formålet med de grønne vægge er at skærme visuelt af mod omgivelserne. De grønne vægge må derfor gerne opnå en vis højde.

På sigt

De grønne vægge skal være bredere og mere artsrige, så perioderne med blomstring og frugtsætning udvides, og der bliver bedre plads til skjul og levesteder. Levende hegn og skovbryn udvides med hjemmehørende buske, mens de mere skovagtige arealer udvides med hjemmehørende træarter.

Mod vest

Bøgehækken langs det vestlige skel skal af hensyn til naboerne fortsat holdes som traditionel bøgehæk. Langs hækken holdes en bræmme på ca. 1,5 m som naturgræs, så det fortsat er muligt at klippe bøgehækken.

For at opbløde den lange lige linje hækken skaber, udplantes fx hassel og røn i det delvist opløste levende hegn, der vokser nogle meter længere inde på kirkegården.

Det levende hegn skal i områder være højt og tæt, mens der i andre områder skal være huller og kig ind til bøgehækken, så besøgende drages ind i mellemrummet mellem bøgehæk og det levende hegn.

Mod nord

Den nordlige grænse skal med tiden gerne danne et skrånende skovbryn, som dels understreger den terrænmæssige stigning mod nord, dels skjuler nabotagene, så skovbrynet visuelt bliver forbundet med den bagvedliggende skov.

Den nordlige beplantning består på nuværende tidspunkt af bøgehæk og diverse rækkeplantede buske. For at bryde de meget tydelige plantningslinjer, kan man plante buske, fx tjørn, slåen og hylde tilfældigt ind i mellem linjerne. Evt. udvælges enkelte individer i bøgehækken, der får lov til at vokse sig til store træer, og dermed kommer til at udgøre den nordligste grænse.

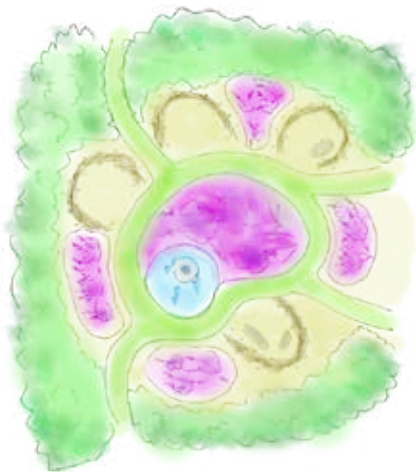

Mod øst

Langs det østlige skel vokser en del beplantninger af træarter af mere skovagtig karakter. Er det ønskeligt med en mere tæt bevoksning indplantes hjemmehørende træer som fx skovfyr, røn og eg.

Bøgehækken skal på sigt "smelte sammen" med de eksisterende bevoksninger, så de bliver en del af det skovagtige udtryk. Det gøres ved at udvælge enkelte individer i bøgehækken, der får lov til at vokse sig til store træer.

Sansehaven

- Blomster
- Skovbryn
- Naturgræs
- Vandelement
- Kvashegn
- Sti

Sansehaven har til formål at skabe et sted for alle sanser. Haven skal være afslappende for den besøgende. Den skal opleves som et lukket, trygt rum, hvor man beroliges ved forstærkede sanseindtryk på en behagelig og naturlig måde. I haven skal der især være fokus på lyd, dufte og lys.

På sigt

Sansehaven skal fungere som et intimt lukket rum under træerne, så modsat de grønne lunde i afdeling T og U, skal der ikke skabes et kig ind under træerne.

Sansehavens "skelet" består af højstammede japanske kirsebærtræer. Nord og syd for kirsebærtræerne etableres en skrånende skovbrynsagtig bevoksning med blomstrende buske og træer.

Inde i Sansehaven etableres kvashegn, så haven opdeles i mindre rum. Der etableres en sti med fire adgangsveje, så det til enhver tid er muligt at "flygte" ud af det lidt intime sanserum uden at passere tæt forbi andre besøgende.

De to stier mod vest vil på sigt blive overgroet af skovbrynet, så de opleves som en kort tunnel.

Lyde er et centralt element i sansehaven. De sværmende insekter, der tiltrækkes af de blomstrende planter, giver lyd af liv.

Der etableres områder med langt græs, som hvisler i vinden, og rislende vand, der virker beroligende for de besøgende.

Der anlægges bede med **duften-**de urter centralt og under kirsebærtræernes kroner. Planter, der giver en dejlig duft samt blomstring til nektarsøgende insekter, kunne være arter som merian, isop, citronmelisse, lægesalvie, timian, sar, purløg og lavendel.

Lavendel vokser allerede omkring den anonyme fællesgrav, og kan skabe sammenhæng ved at blive brugt også her.

Der kan leges med **lyset** ved at ophænge ornamenten, som kan opfange og reflektere lys, i kirsebærtræernes grene. Det vil også tvinge grenene ned i en lidt mere vandret position, så fornemmelsen af "tag" bliver forstærket.

Årstidernes skiftet med blomstring, løvspring og løvfald vil skabe varieret stemning henover året.

På sigt vil kronerne blive større, og skabe mosaikker af lys og skygge.

Festpladsen

Festpladsen skal indbyde til at holde forskellige udendørsarrangementer, herunder den årlige Skt. Hans fest, og skal derfor være lettilgængelig og funktionel.

På sigt

Festpladsen holdes som plænegræs, så det tydeliggøres at der er tale om et særskilt areal midt i den store åbne flade af naturgræs, som præger Herrens Mark.

Bålpladsen placeres nye steder på pladsen fra år til år for at skabe flere brandpletter. Forskellige arter af fx svampe er knyttet til brandpletter og forkullet træ. Ved at flytte bålet skaber man derfor variation, og forhåbentligt vil man tiltrække nogle nye arter.

Rundt om festpladsen etableres mindre volde, som skal give mindelser om amfi-teater. Hermed understreges pladsen som rum. Forhøjninger vil ved mindre arrangementer afgrænse pladsen, og kan ved større forsamlinger bruges som siddeplads. Etablering af voldene sker, når der er overskudsjord til rådighed.

Bedet på festpladsen tilsås/-plantes med hjemmehørende flerårige urter, som kan vedlige holde sig selv. Blomsterne har mulighed for at sprede sig videre ud på festpladsen, hvis Sankthansbålet flyttes årligt og skaber nye barjordsområder.

Refugiet

På kirkegården er der mange muligheder for at være alene. Refugiet har til formål at skabe et mindre rum, hvor man kan samles og sidde sammen, og som evt. kan bruges i forbindelse med mindre arrangementer eller undervisning.

På sigt

De eksisterende siddemuligheder i form af stykker af træstammer udvides – evt. med store sten – så arealet indbyder til leg og til at sidde med ansigterne vendt mod hinanden. Refugiet omkranses af kvashegn, så man får fornemmelse af rum.

Insekthotellet udbedres, og der kan etableres flere biodiversitetsfremmende tiltag som et mindre vandhul, en stenbunke eller lignende, så stedet evt. kan bruges som ankerpunkt for formidling fx om biodiversiteten på kirkegården.

De grønne lunde

I den sydlige del af Herrens Mark ligger afdeling T og U - to små lunde med gravpladser. Lundene består primært af lystræarter som eg og birk, hvis kroner ikke slutter tæt, men i stedet lukker lysglimt gennem kronelaget. Hermed skabes et lyst og venligt rum under kronerne for de gravsøgende med åbne grønne vægge bestående af træernes stammer.

På sigt

Lundenes træer har løftede kroner, så der skabes kig ind mellem træerne og rum under kronerne. Der plantes evt. lave blomstrende buske eller stauder rundt om afdeling T, så fornemmelsen af det grønne rum bliver forstærket og for at sikre en markering mellem lunden og den store åbne flade med naturgræs. Det er dog vigtigt at bevare det åbne udtryk og kigget under træerne, så markering må ikke blive mere en ca ½ m høj.

Græsset i lundene skal primært være naturgræs med slåede stier til gravfelterne for at give et naturligt udtryk og afslappet stemning.

Syd for afdeling U vokser en tværgående bøgehæk langs den øst-vest-gående sti. Hækken blokerer for indsynet fra den centrale hovedsti og minimeres derfor til enkelte planter, der får lov til at gro til træer. Herved sikres kig ind under kronerne fra syd.

De grønne lunde fremstår venlige og imødekommende uanset hvornår på året, man besøger dem.

Grønne elementer

I konceptet er beskrevet hvordan de enkelte områder af kirkegården kan fremstå på sigt og hvilke elementer, der kan indgå for at understøtte det ønskede udtryk.

På de næste sider beskrives hvert element kort med hovedvægt på elementets biodiversitetsmæssige betydning, forslag til anlæg (hvis dette kræves) samt anvisninger til fremtidig drift, der tager hensyn til den lokale biodiversitet.

Træer	
Kvashegn	
Løgplæne	
Plæne	
Naturgræs	
Blomster	
Hæk	
Levende hegn	
Skov	
Vand	

Løgplæne

Biodiversitet

De tidligste blomster fungerer som fødekilde for de nektarsøgende insekter, der vågner først på foråret, og som kan have svært ved at finde føde.

Anlæg

Der sættes tidligt blomstrende blomsterløg som krokus, påskeliljer, pinse-liljer, erantis, vintergækker, dorthealiljer mv. Det kan evt. også sættes løg tilfældigt i de mange plænegræsflader, så der kommer farver og blomster tidligt på sæsonen.

Løgplænerne anlægges efterhånden, som der er løg til overs fra fx arrangementer som afholdes i Sognegården. Det kan også være at der købes mindre partier hjem, hvis der ønskes anlæggelse af bestemte områder. Tidlige løgplanter skal allerede lægges i det tidlige efterår, for at nå at udvikle rodsystemer inden frosten sætter ind.

Drift

Arealer med blomsterløg må ikke slås, før blomsterne er visnet helt ned. Når blomsterne er visnet helt ned, behandles løgplænerne som plænegræs.

Med et varieret udvalg af forårsblomsterløg, kan man sikre føde til de insekter, der vågner i det tidligste forår.

Januar/februar: erantis

Februar/marts: vintergæk (privat have)

Marts: krokus

Februar/marts: dorthea-lilje (privat have)

April/maj: nikkende fuglemælk, tulipan og mælkebøtte

Plænegræs

Biodiversitet

I det helt korte plænegræs er der plads til lave blomstrende urter som tusindfryd, mælkebøtte, hvid kløver, ranunkel og ærenpris, der alle til en vis grad kan tåle at blive slået jævnligt.

Pletter med adgang til blottet jord, kan give jordboende insekter som rødpelet jordbi mulighed for at grave redegange.

Rødpelet jordbi

Tveskægget ærenpris

Drift

Plænearealerne slås jævnligt efter behov, så et kortklippet udtryk oprettholdes. Alle kanter langs stier og områder med naturgræs holdes desuden som plænegræs, så arealerne med naturgræs fremstår skarpt afgrænsede. Herved sendes et signal om, at de uslåede partier med naturgræs er anlagt bevidst og ikke er et resultat af sjuusk og/eller besparelse.

Ved større flader

Undgå helst at slå hele arealet på én gang og variér gerne klippehøjden på arealet. Det skåner smådyr og sikrer fødegrundlag til de bestøvende insekter.

Generelt bør man af hensyn til såvel dyr og planter afholde sig fra at slå i perioden midt-juni til midt-august. Mange organismer er sårbare i denne periode, særligt indenfor insektgrupperne.

Biodiversitet

Flader med naturgræs rummer både græsser og blomstrende urter, og understøtter biodiversiteten i langt højere grad end det kortklippede plænegræs: de blomstrende urter fungerer som fødekilde og både små og lidt større dyr kan finde levesteder og skjul i den høje vegetation.

Drift

Naturgræsset udlægges i flader i forskellige størrelser, som kan variere fra år til år.

For at fastholde og øge mængden af blomstrende urter, er det essentielt, at urterne får mulighed for at gennemføre en hel livscyklus, dvs. spiring, blomstring og frøsætning. For at sikre dette, skal slåningen af arealerne tilrettelægges således, at det er urterne og ikke græsserne, der fremmes.

Arealerne slås 2 gange årligt i hhv. forår og efterår eller afbrændes i det tidlige forår.

Slåning

Forårsslåning (fra midt april til midt maj afhængig af vinteren) giver sollys til jordoverfladen til gavn for blomstrende urter og insekter og sætter græssernes vækst tilbage. Slå gerne helt i bund inden der kommer rigtig godt gang i væksten af de blomstrende urter.

Efterårsslåning bør foregå efter midt september, når de fleste blomstrende urter er afblomstret og har kastet deres frø.

Afklip

Efter slåning fjernes det afklippede græs fra det slåede areal. Herved sikres lys til de blomstrende urter og der fjernes næringsstoffer fra arealet. Jo højere og tættere vegetationen er, jo vigtigere er det at fjerne afklippet efter slåning.

Afklippet bør blive i området og kan lægges på et uforstyrret sted, fx områder med brændenælder, hvor det ikke er i vejen, i kompostbunker eller fordeles i kvashegn. Herved forbliver det bundne kulstof i området, og der bruges ikke energi på at transportere det væk.

Bunker af afklippet græs, kviste og urter kan huse mange organismer, herunder vekselvarme dyr, der profiterer af den varme, der frigives ved nedbrydning af det afklippede materiale.

Blomster

Fra rundkørsel i Roskilde Kommune

Biodiversitet

Nektar og pollen fra blomster er en vigtig fødekilde for en lang række insekter ligesom mange insekter lever i og lægger æg på blomstrende urter. Med flere blomstrende urter, øges dermed mængden af tilgængelig føde og antallet af levesteder for en lang række insekter, hvilket giver plads til flere insekter.

Hjemmehørende planter understøtter i den henseende biodiversiteten bedre end indførte planter. Det skyldes, at mange af vores insekter har tilpasset sig danske arter, og derfor er "kræsne" i deres valg af planter til føde og æglægning.

Øges mængden og udvalget af blomstrende urter, understøttes ikke blot insektlivet. Når der kommer flere insekter, øges også mængden af tilgængelig føde for insektædere som pindsvin, flagermus og fugle.

Anlæg

Blomstrende urter tilføres vha. udsåning eller udplantning af større planter. På græsdominerede arealer forberedes jorden til udsåning ved at bryde græsvegetationen fx med harve eller fræser, så de udsåede frø kan komme i mineraljord. Hermed er der større spiringssikkerhed end hvis frøene blot spredes i græsset.

Valg af arter

Ved udsåning af indkøbte frøblandinger og plantning af større planter (plug planter) har man godt styr på hvilke arter, der tilføres arealet. Man bør overveje hvor, hvordan og hvilke arter man vælger, herunder hvor plante-materialet stammer fra rent geografisk (se også bilag 3). Disse overvejelser kan nedfældes i retningslinjer eller lignende, så der er klare regler for brug og drift.

Følgende kriterier for udvælgelse af arter er anbefalelsesværdige:

- Er hjemmehørende i Danmark og de nærmeste regioner
- Er vidt udbredt og almindeligt forekommende i Danmark
- Overvejende flerårige for at sikre varig effekt og for at mindske behovet for forstyrrelse af jorden til gavn for ét-årige arter

Derudover kan udvælgelsen indarbejde parametre som æstetisk værdi, blomstringstidspunkt samt arternes betydning for dyrelivet i form af sommerfugle, bier, hvepse, edderkopper, biller mv.

Man kan overveje at introducere vilde planter ved at overføre lokalt høstet grønt naturhø eller indsamle frø i nærområdet om efteråret. Hermed introduceres arter, der naturligt ville være til stede, og som er tilpasset de lokale forhold. Samtidig fremmes lokal eller regional genetisk variation. Indsamles frø i god tid i forvejen kan de evt. opformeres til senere udsåning.

Drift

For at sikre næste generation af blomster, er det essentielt, at blomsterne får mulighed for at blomstre og sætte frø, som efterfølgende når at modnes. Arealer med blomster, skal derfor først slås sent på sæsonen, når alle frø er kastet, dvs. tidligst midt i september.

Hække

Biodiversitet

Kirkegården rummer mange meter hæk primært af bøg og buksbom. Hækkene fungerer som skjul og levesteder for bl.a. insekter, smådyr og fugle.

Drift

Hækkenes sider ind mod gravpladser og rundt om stier holdes skarpt klippede med en årlig klipping i begyndelsen af juli, hvor de fleste fugle er færdige med at ruge.

De sider, der vender ud mod naturgræsarealer, klippes hvert 2.-3. år i et rotationssystem, så ikke alle dele klippes samme år. Ydersiden klippes i en fri form, så hækkene kommer til at fremstå styrede, men organiske i formen.

Større beskæringer bør ske om efteråret i september-oktober efter evt. unger har forladt rederne og inden pindsvin går i hi. Afskåret materiale lægges i kvashegn, der løbende udbygges efter behov.

Relativt buskede og "utæmmede" hækforløb på hhv. Skt. Jørgensbjerg Kirkegård og Østre Kirkegård i Roskilde.

Klippes den ene side af hækken oftere end den anden, bliver hækken bredere i den ene side. En del af kirkegårdens hække er plantet langs et trådhegn, hvilket mindsker risikoen for at hækken kan vælte til den bredeste side.

Klippes hvert 2.-3. år | Klippes hvert år

Levende hegn og skovbryn

Biodiversitet

Levende hegn har stor værdi for biodiversiteten på flere punkter:

- Skjul og levesteder for bl.a. insekter, smådyr og fugle
- Bark og grene kan rumme mosser, laver og svampe.
- Mange arter af træer og buske fungerer som fødekilde året rundt: nektar i forår/sommer og frugter, bær og nødder i efterår/vinter.

Derudover rummer levende hegn og skovbryn andre værdier fx binding af kulstof og æstetisk/visuelle kvaliteter.

Den biologiske værdi af træer og buske afhænger meget af alder og art. Hjemmehørende arter rummer og understøtter en større biodiversitet end indførte arter, og gamle komplekse krat med mange forskellige arter og aldre af træer og buske rummer større biodiversitet end nyt ensartet krat.

Anlæg

Skal der plantes eller udvides i hegn og bryn, bør man af både biologiske og æstetiske grunde skele til de forskellige arters blomstringstidpunkter, frugtsætning og forventelige maksimale højde i forbindelse med valg af træer og buske (se bilag 3).

Drift

Der kræves ikke nogen specifik drift af levende hegn og skovbryn for at skabe gode biologiske levesteder. Det kan dog være nødvendigt med beskæring eller klipning, af hensyn til færdsel og fastholdelse af ønsket højde og omfang af bevoksningen.

Levende hegn og skovbryn beskæres i perioden september til marts. Større nedskæringer bør ske om efteråret i september-oktober – efter evt. unger har forladt rederne og inden pindsvin går i hi. Afskårne grene benyttes til kvashegn.

Hvis hassel indgår som del af det levende hegn og ønsket er at den skal fremstå busket, skal den stævnes ca. hvert 5.-10. år. For hver hassel-plante udvælges en enkelt stamme til hovedstamme, som ikke skæres ned.

I skovbryn kan man desuden benytte humle, som afgiver en svag sødlig duft, og som kravler op og gør brynet tættere.

Principskitse for skrånende skovbryn.

Rosetten i en stævnet hassel fungerer som et 5-stjernet insekthotel.

Biodiversitet

Kirkegården rummer mange træer af forskellig alder, størrelse og art. Træer har stor biologisk værdi, idet de fungerer som fødekilde med nektar tidligt på året og frugt/nødder senere på året. Træer rummer desuden skjul og levesteder for en lang række artsgrupper, herunder insekter, pattedyr, fugle og svampe.

Jo ældre træerne bliver, jo flere levesteder skabes der i fx huller, sprækker, ar fra grene der falder af og spætter der hakker. Der er derfor god grund til at passe på kirkegårdens træer, så de kan holde mange år ud i fremtiden.

Drift

Fritstående træer

Fritstående træer giver karakter til et areal, og kræver ingen særskilt drift.

Træerne på Herrens Mark skal fremstå naturlige i kontrast til nogle af de mere kontrollerede træer på den klassiske kirkegård og det organiske rum. De skal have mulighed for at udvikle kronerne frit, og skal derfor kun beskæres, såfremt de er til gene for færdslen på de befæstede stier.

Skovarealer

Afdeling T og U består primært af lystrearter som birk og eg, der lukker lys gennem kronelaget til græsvegetationen nedenunder. Der er dog også enkelte hasselbuske.

Træerne kræver for så vidt ingen pleje, men der kan være behov for beskæring af lavtsiddende grene, så rummet under kronerne bevares og evt. hæves i takt med at træerne bliver ældre.

Hasselbuskene er flerstammede, og derfor mere fyldige end de enkeltstammede træer. Undlader man at skære dem ned, vil de på sigt opnå færre og tykkere stammer og få mere karakter af træer end af buske.

Understøt træernes naturlige proces til ælde og forfald: lad sår fra beskæring stå urørte og undgå at fjerne døde grene i kronen eller ved større nedfald af grene.

Hvis et træ udgør en risiko for besøgende, bygninger eller færdsel, så nøjes med at fjerne de grene, der er til fare. På den måde kan man bevare træet længere, og dermed de levesteder og arter det rummer.

Større beskæringer bør ske i perioden september-marts. Afskåret materiale lægges i kvashegn, der løbende udbygges efter behov.

Kvashegn

Biodiversitet

Kvashegn fungerer glimrende som insekthotel med sine mange hulrum af varierende form og størrelse. I hegnet kan fugle finde skjul og redeplads og pindsvin og andre smådyr kan finde skjul og beskyttelse.

Lav og mosser kan gro på bark og grene, og svampe kan desuden leve af det døde ved i de lidt større grene.

Anlæg

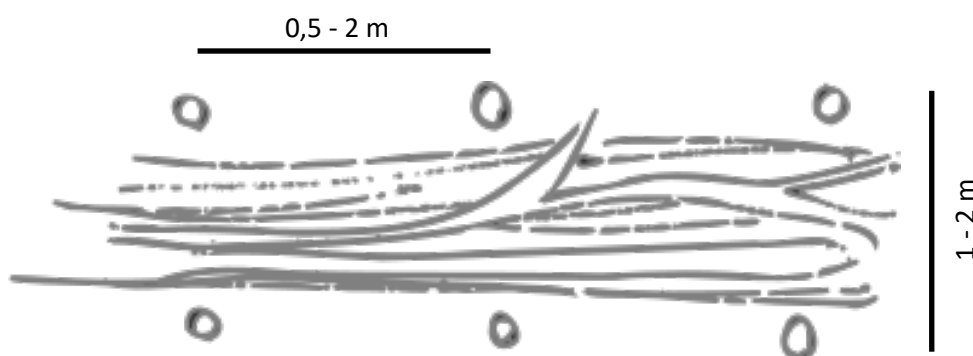
Kvashegn er simple konstruktioner - i bund og grund en aflang bunke grene mv., der holdes på plads mellem to rækker af pæle. Af hensyn til muligheden for at finde ro for pindsvin og fugle skal kvashegnet være mindst 1,5 m og gerne 2 m bredt. Er kvashegnets primære funktion at agere "rumdeler" kan det sagtens være smallere.

Kvashegnene etableres i takt med at der opstår egnet materiale, dvs. grene, mindre stammer og diverse former for afklip fra hække, buske og træer. Afklip fra slåning af arealer med naturgræs kan også placeres i kvashegnene.

Drift

Kvas falder sammen med tiden, når de nederste og ældste grene nedbrydes og formulder. Kvashegn holdes ved lige ved at tilføre nye grene og andet materiale, der blot lægges oven i de gamle.

Skal et hegn med kvas fjernes, gøres det helst i perioden august-oktober, hvor der ikke er ynglende fugle eller overvintrende pindsvin.

Af hensyn til fugle og pindsvin skal kvashegnet helst være mindst 1,5 m bredt. Det kan dog sagtens være smallere hvis kvashegnet skal varetage andre formål.

Andre elementer

Insekthoteller er en fin måde at formidle tiltag og omtanke for insekter. Dødt ved i store stykker er et godt supplement, idet der er plads til de typer af organismer, der har brug for mere massive mængder og længerevarende ophold.

Alt fra traditionelle fuglebade over små vandskåle til større damme og småsøer gavner biodiversiteten, så længe tilstedeværelsen af vand er konstant.

Den store sten i den sydlige del af Herrens Mark rummer adskillige typer af lav.

Biodiversitet

Mange arter mangler egnede steder at bo, lægge æg eller overvintre. Det er derfor en stor biodiversitetsmæssig hjælp at give plads til de insekter, svampe, mosser og smådyr, der ellers kan have svært ved at finde egnede levesteder.

Dødt ved

Dødt ved er vigtigt for en lang række insekter, svampe, fugle og andre dyr, der bruger det døde træ som levested eller fødekilde. Ru og løs bark, insekthuller, fuglehak, hule og knækkede grene og splintret og råddent træ rummer gode muligheder for at understøtte det lokale mylder af liv.

Det døde træ gavner ikke kun dem, der direkte lever i eller af det, mængden af dødt træ kan fx også være med til at afgøre antallet af fugle, der kan overvintre i et område. Det skyldes, at mange fugle finder deres vinterføde blandt de insekter og larver, der bor i det døde og rådende træ.

Dødt træ gavner biodiversiteten, uanset om det står op eller ligger ned på jorden. Tilføj jævnligt nye træstykker, så der hele tiden er dødt træ i forskellige grader af nedbrud. Fordel evt. træet, så der både er noget i sol og i skygge.

Vand

Alt levende har brug for vand, men det er ofte en mangelvare i byer og haver. Sørg gerne for at der altid er tilgængeligt vand, så insekter, fugle og andre dyr ikke går forgæves.

Guldsmede, fugle, frøer, salamandere og andre små vanddyr er nogle af dem, der bliver tiltrukket af vand. Sørg for at der ikke er en høj kant, der skal forceres, før der er adgang til vandet, så også pindsvin kan slukke tørsten.

Ved nedgravning af fx en tønde eller et bassin bør man lægge et par sten i vandet, så de rager op over overfladen. Så kan evt. smådyr, der falder i, komme op igen. Samtidig giver stenene insekterne et godt lunt sted, de kan sidde på, tæt ved vandet.

Sten

Store sten bliver generelt ryddet i det åbne land. At etablere områder med store sten kan derfor være et vigtigt element for de mange laver og mosser, der vokser på sten.

Solopvarmede sten er med til at skabe lune nicher, som mindre dyr kan varme sig på i det kølige forår. Stenene kan graves halvt ned, så de er i bedre kontakt med jordvarmen, end hvis de ligger direkte oven på jorden. Det virker begge veje: i kolde perioder fører de jordvarme op og i varme perioder fører de solvarme ned. De understøtter dermed et mikroklima med temperaturgradienter, hvilket er attraktivt for jordbier og andre jordlevende insekter.

Bilag

Bilag 1 - Oversigtskort

Bilag 2 - Årshjul

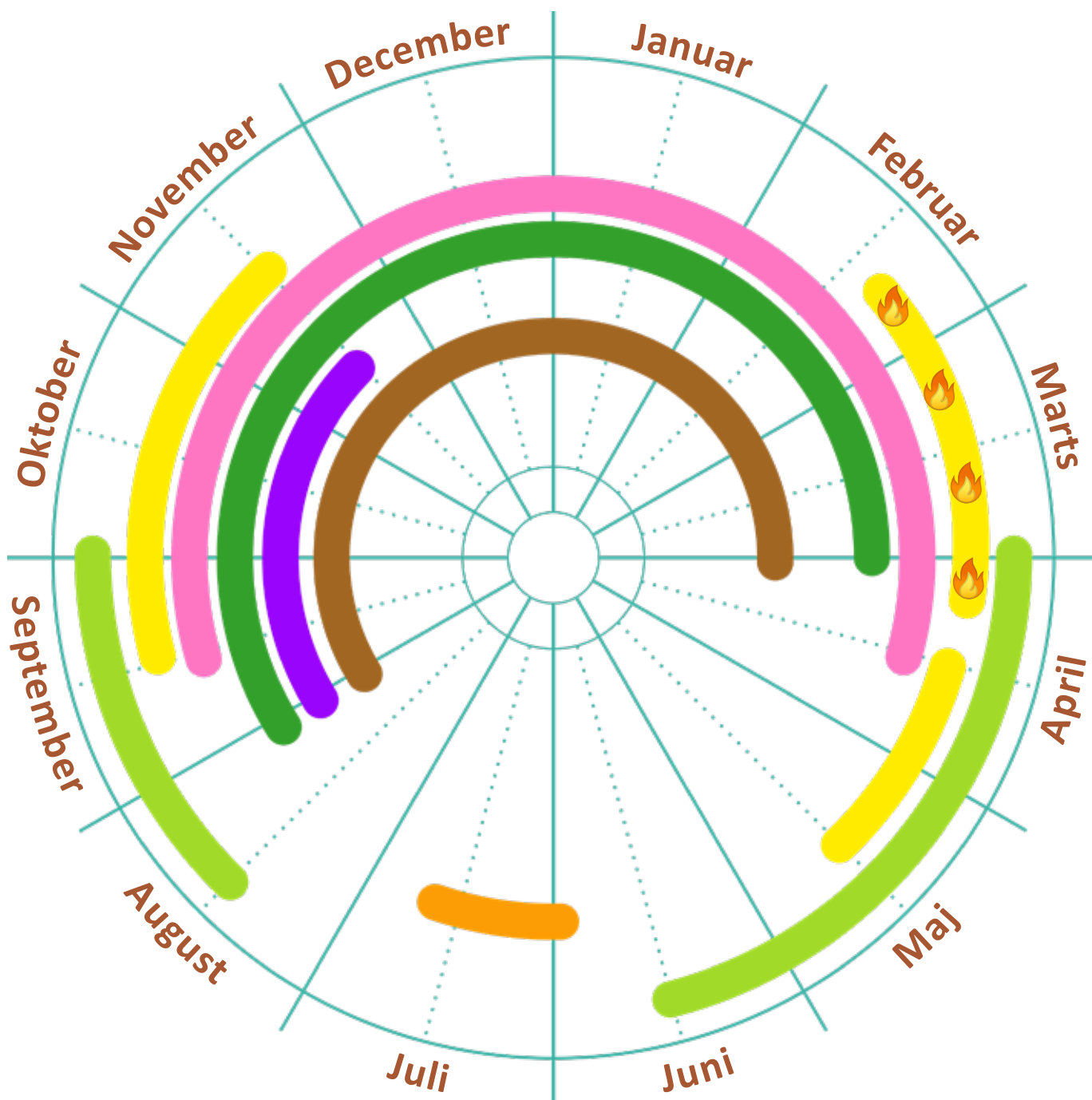
Bilag 3 - Plantelister

BILAG 1 - OVERSIGTSKORT

- Træer
- Kvashegn
- Løgplæne
- Plæne
- Naturgræs
- Blomster
- Hæk
- Levende hegn
- Skov
- Vand

BILAG 2 - ÅRSHJUL

- Løgplæne, anlæg: tidlige løgplanter lægges i det tidlige efterår.
- Plænegræs, drift: plænearealer slås jævnligt efter behov. Man bør dog undgå at slå midt-juni til midt-august.
- Naturgræs, drift: arealerne slås 2 gange årligt forår og efter **eller** afbrændes i det tidlige forår.
- Blomster, drift: arealer med blomster slås tidligst midt i september.
- Hække, drift: hække klippes i begyndelsen af juli.
- Levende hegn og skovbryn, drift: hegn og bryn beskæres september til marts. Større nedskæringer foretages i september-oktober.
- Træer, drift: større beskæringer foretages septeber-marts.

BILAG 3A - PLANTELISTE VEDPLANTER

Liste over hjemmehørende træer og buske til udsåning eller udplantning. Listen rummer oplysninger om omtrentlig højde, blomstringstid, frugttype, modningstidspunkt samt evt. supplerende bemærkninger.

Art	Højde	Blomstring	Frugt	Modningstidspunkt	Bemærkning
Vedbend	0,5 m	Sep.-Okt.	Bær	December - januar	Klatrende vedplante
Alm. gedeblad	0,5 m	Juli-Aug.	Bær		Klatrende vedplante
Blå-grøn rose	< 1,5 m	Maj-juni	Hyben	September - oktober	
Slåen	< 4 m	April	Stenfrugt	September - oktober	
Hunderose	< 4 m	Juni-juli	Hyben	Oktober - november	Velduftende
Gråpil	< 5 m	April	Kapsel	Maj - juni	
Dunet gedeblad	< 5 m	Maj - juni	Bær	August	Skyggetålende
Kvalkved	< 5 m	Juni	Bær	Oktober	
Benved	< 6 m	Maj - juni	Frø med kapsler	September - november	Meget dekorativ
Tørst	< 7 m	Juni-juli	Stenfrugt	September	
Alm. Hvidtjørn	< 8 m	Maj-juni	Stenfrugt	Oktober - november	Meget dekorativ
Alm. hyld	< 8 m	Juni-juli	Stenfrugt	September	
Vrietorn	< 8 m	Juni	Stenfrugt	September - oktober	
Taks	< 10 m	Mar-april	Bærkogle	Modner 6 - 9 måneder efter bestøvning	Stedsegrøn
Mirabel	< 10 m	April - maj	Stenfrugt	August	
Skovæble	< 11 m	Maj	Æble	August	
Hassel	< 12 m	Feb-mar	Nød	September - oktober	
Alm. hæg	< 12 m	Maj	Stenfrugt	September	
Engriflet hvidtjørn	< 15 m	Juni	Stenfrugt	September - oktober	Meget dekorativ
Alm. røn	< 15 m	Maj-juni	Bær	September	
Seljepil	< 20 m	Marts	Kapsel	Oktober	
Bævreasp	< 25 m	Marts - april	Kapsel	September	
Avnbøg	< 28 m	April - maj	Nød	Oktober	
Vortebirk	< 30 m	Maj	Nød	Juli - august	
Skovfyr	< 30 m	Maj-juni	Kogle	Februar - april	Stedsegrøn
Småbladet lind	< 32 m	Juli	Nød	Oktober - november	
Stilkeg	< 32 m	Maj-juni	Agern	September - oktober	
Skovelm	< 35 m	Mar-april	Manna	Juni	
Bøg	< 36 m	Maj	Nød	September - oktober	

BILAG 3B - PLANTELISTE URTER

Liste over hjemmehørende plantearter, der anbefales til udsåning eller udplantning. Listen rummer oplysninger om hvilken karakter arten har, hvor i landet den forekommer naturligt, hvilken livscyklus den har, omtrentlig højde samt blomstringsfarve og -tid.

Forekomst:

Ø = Østlig udbredelse
V = Vestlig udbredelse
H = Hele landet

Livscyklus:

1 = étårige
2 = toårige
3 = to-flereårige
4 = flerårige/stauder

Dansk navn	Videnskabeligt navn	Type	Forekomst	Livscyklus	Højde i cm	Farve	Blomstring						
							apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt
Aften-pragtstjerne	<i>Silene latifolia ssp. alba</i>	Urt	H	3	35 - 100	Hvid							
Almindelig agermåne	<i>Agrimonia eupatoria</i>	Urt	Ø	4	30 - 120	Gul							
Almindelig brandbæger	<i>Senecio vulgaris</i>	Urt	H	1	10 - 40	Gul							
Almindelig brunelle	<i>Prunella vulgaris</i>	Urt	H	4	5 - 25	Blå-violet							
Almindelig gyldenris	<i>Solidago virgaurea</i>	Urt	H	4	25 - 100	Gul							
Almindelig hejrenæb	<i>Erodium cicutarium</i>	Urt	H	1-2	5 - 50	Rosa							
Almindelig hvene	<i>Agrostis capillaris</i>	Græs	H	4	10 - 60	Grøn							
Almindelig kamgræs	<i>Cynosurus cristatus</i>	Græs	H	4	20 - 60	Grøn							
Almindelig katost	<i>Malva sylvestris</i>	Urt	H	3	40 - 100	Lyserød							
Almindelig knopurt	<i>Centaurea jacea</i>	Urt	H	4	30 - 80	Rød-violet							
Almindelig kongepen	<i>Hypochoeris radicata</i>	Urt	H	4	20 - 50	Gul							
Almindelig kællingetand	<i>Lotus corniculatus</i>	Urt	H	4	10 - 40	Gul							
Almindelig pimpinelle	<i>Pimpinella saxifraga</i>	Urt	H	4	20 - 60	Hvid							
Almindelig rundbælg	<i>Anthyllis vulneraria</i>	Urt	H	4	10 - 40	Gul							
Almindelig sct. hansurt	<i>Sedum telephium ssp. maximum</i>	Urt	Ø	4	20 - 50	Hvid/gul/grøn							
Almindelig stedmoderblomst	<i>Viola tricolor ssp. tricolor</i>	Urt	H	1	10 - 25	Blå, gul og hvid							
Almindelig syre	<i>Rumex acetosa</i>	Urt	H	4	30 - 90	Brun							
Almindelig torskemund	<i>Linaria vulgaris</i>	Urt	H	4	20 - 70	Gul							
Bakke-svingel	<i>Festuca brevipila</i>	Græs	H	4	20 - 50	Grøn							

Dansk navn	Videnskabeligt navn	Type	Forekomst	Livscyklus	Højde i cm	Farve	Blomstring							
							apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	
Bidende ranunkel	<i>Ranunculus acris</i>	Urt	H	4	20 - 70	Gul								
Bidende stenurt	<i>Sedum acre</i>	Urt	H	4	3 - 12	Gul								
Bitter bakkestjerne	<i>Erigeron acer</i>	Urt	H	3	10 - 40	Bleg violet								
Blæresmælde	<i>Silene vulgaris</i>	Urt	H	4	30 - 80	Hvid								
Blågrøn svingel	<i>Festuca rubra ssp. juncea</i>	Græs	H	4	25 - 75	Grøn								
Blåhat	<i>Knautia arvensis</i>	Urt	H	4	30 - 80	Violet								
Blåmunke	<i>Jasione montana</i>	Urt	H	2	10 - 35	Blå								
Dagpragtstjerne	<i>Silene dioica</i>	Urt	Ø	4	30 - 80	Rød-violet								
Dansk kokleare	<i>Cochlearia danica</i>	Urt	H	1	3 - 20	Hvid								
Dueskabiose	<i>Scabiosa columbaria</i>	Urt	Ø	4	20 - 60	Bleg-lilla								
Dunet vejbred	<i>Plantago media</i>	Urt	Ø	4	15 - 50	Rosa/grøn								
Dusk-syre	<i>Rumex thyrsiflorus</i>	Urt	H	4	50 - 120	Rød								
Døvnælde	<i>Lamium album</i>	Urt		4	20 - 80	Hvid								
Engnellikerod	<i>Geum rivale</i>	Urt	H	4	20 - 50	Gul/lilla								
Farve-gåseurt	<i>Anthemis tinctoria</i>	Urt	H	4	20 - 70	Gul								
Farve-reseda	<i>Reseda luteola</i>	Urt	H	3	50 - 140	Gul								
Filtet kongelys	<i>Verbascum thapsus</i>	Urt	Ø	2	30 - 150	Gul								
Fin kløver	<i>Trifolium dubium</i>	Urt	H	1	5 - 20	Lyserød								
Foderesparsette	<i>Onobrychis viciifolia</i>	Urt	H	4	20 - 60	Rosa								
Følfod	<i>Tussilago farfara</i>	Urt	H	4	5 - 20	Gul								
Fåre-svingel	<i>Festuca ovina</i>	Græs	H	4	15 - 40	Grøn								
Græsbladet fladstjerne	<i>Stellaria graminea</i>	Urt	H	4	-10 - 70	Hvid								
Gul fladbælg	<i>Lathyrus pratensis</i>	Urt	H	4	30 - 90	Gul								
Gul kløver	<i>Trifolium campestre</i>	Urt	H	1	5 - 25	Gul								
Gul okseøje	<i>Chrysanthemum segetum</i>	Urt	H	1	15 - 60	Gul								
Gul snerre	<i>Galium verum</i>	Urt	H	4	10 - 60	Gul								
Hare-kløver	<i>Trifolium arvense</i>	Urt	H	1	5 - 30	Rosa								

Dansk navn	Videnskabeligt navn	Type	Forekomst	Livscyklus	Højde i cm	Farve	Blomstring						
							apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt
Hjertegræs	<i>Briza media</i>	Græs	Ø	4	20 - 50	Grøn							
Hulkravet kodriver	<i>Primula veris</i>	Urt	Ø	4	10 - 30	Gul							
Humle-sneglebælg	<i>Medicago lupulina</i>	Urt	H	1-2	5 - 40	Gul							
Hvid okseøje	<i>Leucanthemum vulgare</i>	Urt	H	4	20 - 70	Hvid							
Hvid snerre	<i>Galium mollugo</i>	Urt	Ø	4	30 - 90	Hvid							
Høst-borst	<i>Leontodon autumnalis</i>	Urt	H	4	10 - 40	Gul							
Håret frytle	<i>Luzula pilosa</i>	Urt	H	4	10 - 25	Brun							
Håret høgeurt	<i>Pilosella officinarum</i>	Urt	H	4	5 - 20	Gul							
Italiensk rajgræs	<i>Lolium multiflorum</i>	Græs	H	1	30 - 80	Grøn							
Kantet perikon	<i>Hypericum maculatum</i>	Urt	H	4	40 - 70	Gul							
Klinter	<i>Agrostemma githago</i>	Urt	H	1	10 - 125	Lyserød							
Knoldet brunrod	<i>Scrophularia nodosa</i>	Urt	Ø	4	30 - 100	Grøn/brunviolet							
Knoldrottehale	<i>Phleum pratense ssp. serotinum</i>	Græs	Ø	4	10 - 40	Grøn							
Korn-valmue	<i>Papaver rhoeas</i>	Urt		1	40 - 100	Rød							
Korsknap	<i>Glechoma hederacea</i>	Urt	H	4	5 - 15	Blåviolet							
Krat-viol	<i>Viola riviniana</i>	Urt	H	4	5 - 25	Blegviolet							
Krybende potentil	<i>Potentilla reptans</i>	Urt	Ø	4	10 - 20	Gul							
Lancet-vejbred	<i>Plantago lanceolata</i>	Urt	H	4	10 - 60	Hvid							
Liden klokke	<i>Campanula rotundifolia</i>	Urt	H	4	10 - 50	Blå							
Liden skjaller	<i>Rhinanthus minor</i>	Urt	H	1	10 - 30	Gul							
Liden storkenæb	<i>Geranium pusillum</i>	Urt	H	1	5 - 30	Bleglilla							
Lægeoksetunge	<i>Anchusa officinalis</i>	Urt	Ø	4	30 - 80	Violet							
Løgekarse	<i>Alliaria petiolata</i>	Urt	Ø	2	20 - 100	Hvid							
Mangeblomstret frytle	<i>Luzula multiflora</i>	Urt	H	4	10 - 50	Brun							
Marehalm	<i>Leymus arenarius</i>	Græs	H	4	50 - 150	Bleggrøn							
Mark-frytle	<i>Luzula campestris</i>	Urt	H	4	5 - 20	Brun							

Dansk navn	Videnskabeligt navn	Type	Forekomst	Livscyklus	Højde i cm	Farve	Blomstring						
							apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt
Markkrageklo	<i>Ononis spinosa ssp. maritima var. maritima</i>	Urt	H	4	20 - 60	Rosa							
Merian	<i>Origanum vulgare</i>	Urt	H	4	20 - 80	Blåviolet							
Musevikke	<i>Vicia cracca</i>	Urt	H	4	20 - 100	Blåviolet							
Mørk kongelys	<i>Verbascum nigrum</i>	Urt	Ø	4	40 - 100	Gul							
Nyse-røllike	<i>Achillea ptarmica</i>	Urt	V	4	20 - 60	Hvid							
Prikbladet perikon	<i>Hypericum perforatum</i>	Urt	H	4	20 - 80	Gul							
Rød-kløver	<i>Trifolium pratense</i>	Urt	H	4	15 - 50	Rød							
Rødknæ	<i>Rumex acetosella</i>	Urt	H	4	10 - 40	Grøn rød							
Skov-jordbær	<i>Fragaria vesca</i>	Urt	H	4	5 - 20	Hvid							
Slangehoved	<i>Echium vulgare</i>	Urt	H	2	20 - 90	Violet							
Smalbladet timian	<i>Thymus serpyllum</i>	Urt		4	3 - 10	Rødviolet							
Smalbladet vikke	<i>Vicia sativa ssp. nigra</i>	Urt	H	4	15 - 30	Rødviolet							
Stor knopurt	<i>Centaurea scabiosa</i>	Urt	Ø	4	30 - 100	Rødviolet							
Stor skjaller	<i>Rhinanthus serotinus</i>	Urt	V	1	20 - 50	Gul							
Strand-engelskræs	<i>Armeria maritima ssp. maritima</i>	Urt	H	4	10 - 25	Rosenrød							
Sød astragel	<i>Astragalus glycyphyllos</i>	Urt	Ø	4	40 - 120	Gul							
Tjærenellike	<i>Viscaria vulgaris</i>	Urt	Ø	4	25 - 60	Rødviolet							
Tveskægget ærenpris	<i>Veronica chamaedrys</i>	Urt	H	4	5 - 35	Blåviolet							
Udspærret annelgræs	<i>Puccinellia distans</i>	Urt	H	4	10 - 25	Grøn							
Udspærret vinterkarse	<i>Barbarea vulgaris var. arcuata</i>	Urt	H		30 - 80	Gul							
Vej-svingel	<i>Festuca rubra ssp. commutata</i>	Græs	H	4	30 - 80	Grøn							
Vellugtende gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	Græs	H	4	10 - 40	Grøn							
Vellugtende kamille	<i>Matricaria recutita</i>	Urt	H	1	10 - 40	Hvid							
Vild gulerod	<i>Daucus carota ssp. carota</i>	Urt	H	2	30 - 80	Hvid							

Udsigt mod syd til Himmelev Kirke fra det nordvestlige hjørne af Herrens Mark